

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 14 marca 2018 roku Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w Ł. wskazał, że świadczenie w wysokości 100 % części uzupełniającej świadczenia, stosownie do przepisów art. 28 ust. 1,2,6,11 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, nie przysługuje wnioskodawcy H. M. od dnia 1 marca 2013 roku do dnia 30 kwietnia 2016 roku, gdyż współmałżonka wnioskodawcy została od dnia 1 marca 2013 roku wyłączona z ubezpieczenia społecznego rolników, w oparciu o decyzję z dnia 29 grudnia 2017 roku. Jednocześnie KRUS wskazał, że H. M. ma obowiązek zwrócić kwotę 22 531,52 zł za okres od 1 maja 2013 roku do 30 kwietnia 2016 roku

/ decyzja k 163 akt KRUS/.

W odwołaniu z dnia 26 kwietnia 2018 roku skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonej decyzji w całości. W uzasadnieniu wskazał, że w decyzji z dnia 24 czerwca 2014 roku brak było jednoznacznego, wyraźnego, zapisanego w zrozumiałym sposobie pouczenia w zakresie konkretnych przyczyn, które mogą stanowić podstawę wstrzymania wypłaty. Poza tym podniósł, że nie jest właścicielem gospodarstwa, gdyż to jego żona jest właścicielem

/odwołanie k 2-4/.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o oddalenie odwołania podnosząc, iż podjęcie zatrudnienia przez żonę wnioskodawcy skutkowało ustaniem wobec niej ubezpieczenia społecznego rolników, a zatem konsekwentnie odwołujący, kontynuując działalność rolniczą przestał spełniać przesłanki z art. 28 ust 11 ustawy o usr. Jednocześnie KRUS podniósł, iż wnioskodawca nie poinformował Kasy o podjęciu przez małżonkę pracy pomimo stosownego pouczenia w decyzjach.

/odpowiedź na odwołanie k 5-6/.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

H. M. urodził się (...).

Aktem notarialnym z dnia 4 września 1989 roku rodzice J. M. (1) (żony wnioskodawcy) przenieśli nieodpłatnie na córkę sporne gospodarstwo rolne, w tym działkę nr (...). Aktem notarialnym z dnia 16 maja 2011 roku małżonkowie M. oraz matka żony powoda J. K., dokonali sprzedaży działki nr (...). W tym dokumencie Małżonkowie M. zgodnie oświadczyli, że nieruchomością tą nabyła na podstawie opisanej umowy z 1989 roku J. M. (2) w trakcie trwania związku małżeńskiego z H. M., w związku z czym nieruchomości ta wchodzi w skład ich majątku wspólnego.

/akty notarialne k 12-13, k 29-31 akt KRUS/

Wnioskodawca pracował w gospodarstwie rolnym do 2012 roku. W 2007 roku skarżący miał wstawioną protezę, a od 2012 roku, na skutek raka płuc, usunięto mu prawe płuco. Z uwagi na przejście poważnych operacji, nie był już w stanie pracować w tym gospodarstwie. Początkowo gospodarstwem od 2012 roku zajmowała się J. M. (2), żona wnioskodawcy wraz z dziećmi. J. M. (2) podjęła zatrudnienie za granicą od 1 marca 2013 roku i pracowała do 30 czerwca 2017 roku, a wówczas gospodarstwem zaczęły zajmować się dzieci. W gospodarstwie nie była prowadzona żadna hodowla zwierząt, należało jedynie obsiać ziemię.

Odwołujący się nie wiedział, że ma obowiązek powiadomienia KRUS o podjęciu zatrudnienia przez żonę.

/zeznania wnioskodawcy e-protokół (...):09:36 – 00:18:20 w zw. z 00:31:59-00:32:20 k 36, k 34v; zeznania świadka e-protokół (...):23:17 – 00:28:50 k 36, k 35)/

Decyzją z dnia 20 kwietnia 2012 roku KRUS przyznał wnioskodawcy prawo do renty rolniczej okresowej z tytułu niezdolności do pracy od dnia 1 marca 2012 roku do dnia 28 lutego 2013 roku, następnie przedłużono je do 28 lutego 2014 roku. Część uzupełniająca świadczenia została zawieszona w 50% z powodu prowadzenia działalności rolniczej.

W pouczeniu zawartym we wskazanej decyzji podano w punkcie 4 zasady zawieszania lub zmniejszania wypłaty części uzupełniającej emerytury-renty. Wymieniono w tym zakresie: jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej – zawieszenie w całości, jeżeli emeryt lub rencista prowadzi działalność rolniczą wraz z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie spełnia warunków do uzyskania emerytury lub renty rolniczej, jeżeli małżonek ten podlega ubezpieczeniu emerytalno – rentowemu z mocy ustawy – zawieszenie części uzupełniającej emerytury lub renty i inne, które nie dotyczą małżonka uprawnionego. Poza tym w punkcie 6 pouczenia zawarto informację, że wnioskodawca jest zobowiązany do powiadomienia organu rentowego w terminie 14 dni o:

- okolicznościach podanych w punkcie 4,
- podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, jak też pełnieniu służby,
- wysokości osiąganego przychodu,
- każdorazowej podwyżce wysokości wynagrodzenia-dochodu-uposażenia,
- uzyskaniu przez małżonka prawa do emerytury lub renty
- odbywaniu kary pozbawienia wolności,
- pobieraniu emerytury lub renty z innego tytułu – przyznanej przez inny organ,

Wszystkie kolejne decyzje zawierały identyczny pouczenie.

/decyzja k 46, k 76, 77 akt KRUS/.

Decyzją z dnia 11 grudnia 2012 roku, w związku ze zmianą przepisów i wprowadzeniem do art. 28 ustępu 11 KRUS wydał decyzję zmieniającą, przyznając prawo do 100% części uzupełniającej od dnia 1 stycznia 2013 roku.

W pouczeniu w wymienionej decyzji wskazano jedynie, że zasady zawieszania lub zmniejszania wypłaty części uzupełniającej emerytury-renty rolniczej zostały podane w decyzji przyznającej (pkt 4). Poza tym w punkcie 5 pouczenia zawarto informację, że wnioskodawca jest zobowiązany do powiadomienia organu rentowego w terminie 14 dni o:

- prowadzeniu działalności rolniczej,
- podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej,
- wysokości osiąganego przychodu, a także wysokości osiąganego uposażenia z tytułu służby,
- każdorazowej podwyżce wysokości wynagrodzenia-dochodu-uposażenia,
- okolicznościach podanych w pouczeniach otrzymanych uprzednio decyzji

/decyzja k 109 akt KRUS/.

Decyzją z dnia 18 marca 2014 roku KRUS przyznał wnioskodawcy prawo do renty rolniczej od dnia 1 marca 2014 na stałe, w tym także do wypłaty części uzupełniającej w pełnej wysokości.

Pomimo zmiany przepisów pouczenie pozostało tej samej treści co w pierwszej decyzji z dnia 20 kwietnia 2012 roku. Również kolejna decyzja zawierała takie pouczenie

/decyzja k 106, k 109 akt KRUS/.

Decyzją z dnia 22 lipca 2014 roku dokonano przeliczenia świadczenia wnioskodawcy od dnia 1 sierpnia 2014 roku. W tej decyzji pouczenie uległo zmianie.

W pouczeniu zawartym we wskazanej decyzji podano w punkcie V zasady zawieszania lub zmniejszania wypłaty części uzupełniającej emerytury-renty. Wymieniono w tym zakresie: jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestął prowadzenia działalności rolniczej albo gdy małżonek emeryta lub rencisty, z którym prowadzi działalność rolniczą zostanie wyłączony z ubezpieczenia społecznego rolników – zawieszenie w całości i inne, które nie dotyczą małżonka uprawnionego. Poza tym w punkcie VI pouczenia zawarto informację, że wnioskodawca jest zobowiązany do powiadomienia organu rentowego w terminie 14 dni o:

- podjęciu (zaprzestaniu) zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej i wysokości osiąganego przychodu,
- podjęciu (zaprzestaniu) prowadzenia gospodarstwa rolnego lub działu specjalnego,
- zamiarze osiągnięcia przychodu w wysokości innej niż uprzednio zadeklarowana,
- łącznej kwocie przychodu osiągniętego w roku kalendarzowym w terminie do końca lutego następnego roku,
- pobycie w ponadgminnym domu pomocy społecznej,
- przyznaniu emerytury lub renty przez inny organ rentowy,
- uzyskaniu prawa do emerytury lub renty przez małżonka, z którym prowadzi działalność rolniczą,
- rozwiązaniu umowy dzierżawy lub o upływie terminu, an który umowa dzierżawy została zawarta

Wszystkie kolejne decyzje zawierały identyczne pouczenie.

/decyzja k 112-113, k 121-122 akt KRUS/.

Decyzją z dnia 13 czerwca 2016 roku ZUS przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od dnia 1 maja 2016 roku.

/decyzja k 148 akt KRUS/.

Decyzją z dnia 22 lipca 2016 roku KRUS wstrzymał wnioskodawcy od dnia 1 sierpnia 2016 roku wypłatę renty rolniczej z powodu przyznania emerytury z ZUS, która okazała się świadczeniem korzystniejszym. Decyzja nie zawierała pouczenia o przyczynach zawieszenia.

/decyzja k 143 akt KRUS/.

Decyzją z dnia 25 października 2017 roku KRUS stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników J. M. (2) – żony powoda od dnia 29 września 2017 roku /decyzja k 156 akt KRUS/.

Decyzją z dnia 29 grudnia 2017 roku KRUS stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników J. M. (2) – żony powoda od dnia 1 marca 2013 roku do dnia 30 czerwca 2017 roku

/decyzja k 157 akt KRUS/.

Sporną decyzją z dnia 14 marca 2018 roku Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Oddział (...) w Ł. wskazał, że świadczenia w wysokości 100 % części uzupełniającej świadczenia, stosownie do przepisów art. 28 ust. 1,2,6,11 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, nie przysługuje wnioskodawcy H. M., od dnia 1 marca 2013 roku do dnia 30 kwietnia 2016 roku, gdyż współmałżonka wnioskodawcy została od dnia 1 marca 2013 roku wyłączona z ubezpieczenia społecznego rolników, w oparciu o decyzję z dnia 29 grudnia 2017 roku. Jednocześnie KRUS wskazał, że H. M. ma obowiązek zwrócić kwotę 22 531,52 zł za okres od 1 maja 2013 roku do 30 kwietnia 2016 roku

/ decyzja k 163 akt KRUS/.

Powyższych ustaleń faktycznych Sąd dokonał na podstawie powołanych dokumentów oraz zeznań wnioskodawcy i świadka, które nie budzą wątpliwości co do ich wiarygodności.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Odwołanie zasługuje na uwzględnienie.

W ocenie Sądu Okręgowego organ rentowy błędnie uznał, że w okolicznościach sprawy zachodzą podstawy do żądania od ubezpieczonego zwrotu pobranej przez niego części uzupełniającej renty rolniczej za okres od 1 marca 2013 r. do 30 kwietnia 2016 r., tj. za okres, w którym żona ubezpieczonego - na skutek podjęcia zatrudnienia za granicą - nie podlegała już ubezpieczeniu społecznemu rolników, a w ocenie organu rentowego oboje małżonkowie pozostawali nadal właścicielami nieruchomości rolnych i prowadzili działalność rolniczą.

Zgodnie z dyspozycją art. 28 ust. 11 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2019 r. poz. 299 ze zm.), w przypadku, gdy rencista lub emeryt uprawniony do emerytury z art. 19 ust. 1 prowadzi działalność rolniczą z małżonkiem podlegającym ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu z mocy ustawy, wypłata nie ulega zawieszeniu.

A zatem, nie ulega wątpliwości, że z chwilą podjęcia przez żonę ubezpieczonego pracy za granicą i w konsekwencji stwierdzenia, że nie podlega ona już ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w spornym okresie, odpadała przesłanka do stosowania art. 28 ust. 11 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Sam fakt ustania ubezpieczenia społecznego rolników wobec J. M. (2) nie oznacza jednak automatycznie, że wypłacona ubezpieczonemu w spornym okresie część uzupełniająca renty rolniczej, była przez niego pobrana nienależnie.

Powyższy przepis art. 28 ust. 11 ustawy stanowi wyjątek od zasady zawieszenia części uzupełniającej emerytury rolniczej w przypadku, gdy emeryt nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej. W myśl bowiem z art. 28 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wypłata emerytury rolniczej z ubezpieczenia ulega częściowemu zawieszeniu na zasadach określonych w ust. 2-8, jeżeli emeryt prowadzi działalność rolniczą, przy czym zgodnie z ustępem 4. powyższego przepisu uznaje się, że emeryt zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, jeżeli ani on, ani jego małżonek nie jest właścicielem (współwłaścicielem) lub posiadaczem gospodarstwa rolnego w rozumieniu przepisów o podatku rolnym i nie prowadzi działu specjalnego.

Zatem aby stwierdzić, czy ubezpieczony nienależnie pobrał część uzupełniającą renty rolniczej po tym, jak wobec jego żony ustało ubezpieczenie społeczne rolników, należało ustalić, czy ubezpieczony po ustaniu tego ubezpieczenia, a zatem od 1 marca 2013 r. prowadził działalność rolniczą. Na tak postanowione pytanie, w ocenie Sądu należy odpowiedzieć przecząco. Ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego wynika, że wnioskodawca pracował w gospodarstwie rolnym jedynie do 2012 roku. W 2007 roku skarżący miał wstawioną protezę, natomiast od 2012 roku, na skutek raka płuc przechodził leczenie chemioterapią, która to choroba zakończyła się usunięciem mu prawego płuca. Z uwagi na przejście poważnej operacji, problemy z chodzeniem, nie był on już w stanie pracować w tym gospodarstwie. Początkowo gospodarstwem od 2012 roku zajmowała się J. M. (2), żona wnioskodawcy wraz z dziećmi, a po podjęciu przez nią zatrudnienia za granicą od 1 marca 2013 roku (pracowała do 30 czerwca 2017 roku)

gospodarstwem zaczęły zajmować się dzieci. W gospodarstwie nie była prowadzona żadna hodowla zwierząt, należało jedynie obsiać ziemię.

W ocenie Sądu Okręgowego organ rentowy dokonał błędnej wykładni przepisu art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i doszedł do niewłaściwego wniosku, że po ustaniu ubezpieczenia społecznego rolników wobec żony powoda, ubezpieczony - będąc nadal współwłaścicielem nieruchomości rolnej prowadził działalność rolniczą. Wynikało to z przyjęcia przez organ rentowy założenia, że samo bycie właścicielem lub posiadaczem nieruchomości rolnej jest równoznaczne z prowadzeniem działalności rolniczej. Jednakże w ocenie Sądu powyższy przepis nie reguluje wyczerpująco sytuacji, w których uzasadnione jest przyjęcie, że rencista zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej, ale wskazuje jedno z kryteriów, kiedy należy uznać, że rencista nie prowadzi działalności rolniczej. Z przepisu tego nie wynika natomiast, że przez sam fakt, iż rencista lub jego małżonek jest właścicielem gospodarstwa rolnego, uzasadnione jest przyjęcie, że ten nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej. W ocenie Sądu o tym, czy rencista prowadzi działalność rolniczą decyduje każdorazowo stan faktyczny, a zatem fakt, czy dana osoba rzeczywiście prowadzi działalność rolniczą.

Również Sąd Najwyższy wypowiedział się w tej kwestii. Dokonując wykładni art. 28 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w wyrokach z dnia 8 stycznia 1997 r., II UKN 39/96 (OSNAPiUS 1997 nr 16, poz. 299) i z dnia 27 maja 1997 r., II UKN 145/97 (OSNAPiUS 1998 nr 8, poz. 247) stwierdził, że przesłanką stosowania tego przepisu i zawieszenia wypłaty części składkowej emerytury lub renty jest prowadzenie działalności rolniczej, nie jest nią natomiast samo posiadanie lub dysponowanie własnością gospodarstwa. W konsekwencji przyjął, że w odwołaniu od decyzji o częściowym zawieszeniu wypłaty świadczeń właściciel lub posiadacz gospodarstwa rolnego może dowodzić, że nie prowadzi w nim działalności rolniczej. W wyroku z dnia 27 maja 1997 r. Sąd Najwyższy, akcentując uwypuklony w art. 28 ust. 1 i 3 ustawy aspekt prowadzenia działalności rolniczej, wypowiedział tezę, że nabycie własności gospodarstwa rolnego w drodze dziedziczenia, bez prowadzenia w nim działalności rolniczej, nie stanowi podstawy do zawieszenia wypłaty świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Na stanowisku takim stanął również Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 6 maja 2004 r., (II UZP 5/04). W uzasadnieniu Sąd Najwyższy podniósł, że w przepisach art. 28 ust. 1 i 3 ustawy, regulujących zawieszenie wypłaty świadczeń, wyrażona jest norma, z której wynika, iż świadczenia są wypłacane w pełnej wysokości, jeżeli rolnik nie prowadzi działalności rolniczej lub zaprzestał jej prowadzenia. Sąd podkreślił, iż ubezpieczenie społeczne rolników zostało zapoczątkowane w pierwotnej, dalekiej od "ubezpieczeniowej" formie, ustawą z dnia 28 czerwca 1962 r. o przejmowaniu niektórych nieruchomości rolnej w zagospodarowanie lub na własność Państwa oraz o zaopatrzeniu emerytalnym właścicieli tych nieruchomości i ich rodzin (Dz. U. Nr 38, poz. 166). Ustawa ta ukształtowała prawo i wysokość świadczeń (renty starczej, inwalidzkiej i rodzinnej) jako odpłatę za przejęte gospodarstwo rolne, zależną od jego obszaru oraz od dochodu z pracy w tym gospodarstwie, stanowiącym główne źródło utrzymania właściciela nieruchomości rolnej, przyznawaną osobom, które ukończyły wiek emerytalny lub stały się inwalidami i które (także ich małżonkowie) nie posiadały innych nieruchomości rolnej. Warunkowanie prawa do świadczeń wyzbyciem się przez rolnika nieruchomości rolnej i przejęciem jej przez państwo zostało przeniesione również do ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o przekazywaniu gospodarstw rolnej na własność Państwa za rentę i spłaty pieniężne (Dz. U. Nr 21, poz. 118). Zgodnie z art. 9 tej ustawy, państwo przejmowało gospodarstwo i udzielało świadczeń na wniosek rolnika, który przekazał wszystkie nieruchomości rolne wchodzące w jego skład.

Ubezpieczenie społeczne rolników uległo jednak stopniowej ewolucji, zbliżającej jego zasady do systemu ubezpieczeń społecznych, choć i w późniejszych ustawach - z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140) oraz z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z 1989 r., Nr 24, poz. 133 ze zm.) - dominującym elementem było traktowanie świadczeń jako ekwiwalentu gospodarstwa rolnego, którego rolnik w zamian za rentę wyzbywał się nieodpłatnie na rzecz następcy, innej osoby fizycznej lub państwa. Rolnik przekazujący gospodarstwo definiowany więc był jako właściciel lub posiadacz gospodarstwa rolnego, natomiast za gospodarstwo rolne uważane były nieruchomości rolne będące własnością lub znajdujące się w posiadaniu tej samej osoby, stanowiące lub mogące stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, obejmującą grunty rolne i leśne, wraz z

budynkami, urządzeniami i inwentarzem oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa (art. 2 pkt 4 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 po zmianie od 1 stycznia 1989 r.). Z założenia zatem rolnik nie mógł nie być właścicielem lub posiadaczem gruntu przed nabyciem prawa do świadczeń i być nim po ich uzyskaniu.

Sąd Najwyższy podkreślił, że obecnie rolnik uzyskuje prawo do świadczeń bez konieczności wyzbycia się gospodarstwa rolnego. Z kolei definicja gospodarstwa rolnego nie zawiera żadnego elementu rzeczowego, a określenie rolnika ogranicza się wyłącznie do opisu wykonywanej działalności (przez gospodarstwo rolne rozumie się każde gospodarstwo służące prowadzeniu działalności rolniczej - art. 6 pkt 4 ustawy). Nie jest także ważne, czy rolnik (pełnoletnia osoba fizyczna, zamieszkująca i prowadząca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek, działalność rolniczą w pozostającym w jej posiadaniu gospodarstwie rolnym) jest właścicielem gospodarstwa. Oczywiście, musi je posiadać, lecz niekoniecznie jak właściciel lub posiadacz samoistny, wystarczy posiadanie zależne jak użytkownik, zastawnik, najemca, dzierżawca lub mający inne prawo, z którym łączy się określone władztwo nad cudzą rzeczą, zatem twierdzenie, że warunek wyzbycia się gospodarstwa rolnego, poniechany przez ustawodawcę jako przesłanka prawa do świadczeń, nadal jest konieczny w zakresie wypłaty świadczeń, nie może się ostać. Nie jest trafne jego wywodzenie tylko z przepisu art. 28 ust. 4 ustawy, bez uwzględnienia, że żaden inny przepis ustawy, jej systematyka ani aksjologia nie prowadzą do takiego wniosku.

Obecnie ubezpieczenie społeczne rolników - oparte na konstrukcji stosunku ubezpieczenia społecznego, charakteryzującego się finansowaniem z funduszu tworzonego ze składek osobowych, niezależnych od obszaru gospodarstwa rolnego oraz prawem do świadczeń oderwanym od przekazania gospodarstwa rolnego - przewiduje nabycie prawa do świadczeń niezależnie od zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej. Jedynym wyjątkiem jest przewidziane w art. 19 ust. 2 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników prawo do emerytury w wieku wcześniejszym (55 lat dla kobiety i 60 lat dla mężczyzny), którego nabycie jest możliwe tylko po zaprzestaniu działalności rolniczej. Zaprzestanie działalności rolniczej ma znaczenie tylko w zakresie wysokości otrzymywanych świadczeń; część składkowa wypłacana jest w każdych okolicznościach, natomiast wypłata części uzupełniającej ulega zawieszeniu w przypadku prowadzenia działalności rolniczej.

Zawieszenie wypłaty świadczeń stanowi instytucję regulowaną wyłącznie w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników (w jej art. 28), odrębnie od zawieszenia prawa do świadczeń, które z mocy art. 34 ustawy następuje na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.). W związku z kolejnym odesłaniem (zawartym w art. 52 ustawy), zawieszenia wypłaty świadczeń i zawieszenia prawa do świadczeń nie można rozpatrywać oddzielnie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2004 r., II UK 196/03, dotychczas niepublikowany). Obydwie te instytucje opierają się na relacji między nabytym prawem do świadczeń a warunkami zawieszającymi ich pobieranie, przy czym zawieszenie prawa do świadczeń, w ubezpieczeniu społecznym pozarolniczym mające na celu zapobieżenie wypłacaniu świadczeń osobie spełniającej nadal warunki do objęcia ubezpieczeniem, nie może być inaczej konstruowane w ramach ubezpieczenia społecznego rolników. Skoro rolnik uzyskuje prawo do świadczeń nie dlatego, że wyzbył się własności lub posiadania gospodarstwa, lecz dlatego, że z powodu wieku lub stanu zdrowia utracił zdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, czyli możliwość jego prowadzenia, to wypłata świadczeń rolniczych nie może kolidować wyłącznie z utrzymywaniem się statusu ubezpieczonego rolnika, wynikającego z prowadzenia przez niego gospodarstwa. Przepis art. 28 ust. 4 ustawy należy bowiem interpretować w zgodzie z art. 6 pkt 1 i 3, w którym podmiotem ubezpieczenia nie jest właściciel lub posiadacz gospodarstwa rolnego, lecz wyłącznie osoba prowadząca działalność rolniczą w posiadanym gospodarstwie rolnym, oraz w zgodzie z art. 38 pkt 1, ustanawiającym domniemanie, że właściciel gruntów zaliczonych do użytków rolnych lub zarejestrowany dzierżawca takich gruntów prowadzi na nich działalność.

Reasumując, Sąd Najwyższy wskazał, że porównanie ustępów 1 i 4 art. 28 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie może polegać na zestawianiu pojęcia "prowadzenie (kontynuowanie) działalności zarobkowej" z pojęciem "własności lub posiadania gruntu", gdyż są to pojęcia nieprzystawalne (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2001 r., III ZP 11/01, OSNAPiUS 2002 nr 1, poz. 18). Należy przyjąć, że właśnie z ich niespójności wynika wniosek, iż zawieszenie wypłaty świadczeń nie dotyczy osoby jedynie posiadającej majątek nieruchomy w postaci

gospodarstwa rolnego, lecz tylko takiej, która gospodarstwo rolne prowadzi, więc powinno przynosić i z reguły przynosi jej dochód. Posiadacz gospodarstwa rolnego, który utracił możliwość jego prowadzenia i uzyskiwania tą drogą środków utrzymania, zachowuje prawo do świadczeń w pełnej wysokości. Nie można więc twierdzić, że częściowe zawieszenie wypłaty świadczeń zastąpiło poprzedni warunek wyzbycia się gospodarstwa rolnego i przyjmować, iż wprowadzenie rolnik może uzyskać prawo do świadczeń mimo posiadania lub własności gospodarstwa rolnego, lecz właśnie z powodu tego statusu jego świadczenia ulegają częściowemu zawieszeniu. Także bowiem w poprzednim stanie prawnym, gdy rolnik nabywał prawo do świadczeń w zamian za wyzbycie się gospodarstwa, istniała instytucja zawieszenia wypłaty świadczeń na wypadek, gdyby mimo to prowadził gospodarstwo.

Nadto Sąd Najwyższy podniósł, że należy uwzględnić, iż w art. 28 ust. 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie uznaje, iż emeryt lub rencista, który jest właścicielem gospodarstwa rolnego nie zaprzestał prowadzenia gospodarstwa rolnego. Przepis ten ma specyficzną konstrukcję, polegającą na postawieniu tezy ogólnej w formie negacji (nie prowadzi gospodarstwa rolnego) z jednoczesnym jej zaprzeczeniem w punktach 1-7. Zgodnie z logiką, wprowadzone w tych punktach wyjątki powinny odpowiadać tezie pozytywnej, tymczasem ich charakter jest różny; niektóre stanowią potwierdzenie tezy wyjściowej, inne jej przeczą. Swoista i nietypowa konstrukcja art. 28 ust. 4 pkt 1-7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników doprowadziła Sąd Najwyższy do sformułowania wniosku, że ustawodawca przewidziane w nim przypadki prowadzenia gospodarstwa rolnego zmarginalizował z punktu widzenia zawieszalności wypłaty świadczeń i uznał, że mimo własności lub posiadania gruntów, działalność rolnicza nie jest prowadzona (por. wyrok z dnia 7 lutego 2002 r., II UKN 49/01, OSNP 2003 nr 22, poz. 552). Zastosowana w tym wypadku technika legislacyjna sugeruje przyjęcie, że wyliczenie zawarte w punktach 1-7 służy wyłącznie ułatwieniom dowodowym. Rolnicy będący właścicielami gospodarstw wymienionych w art. 28 ust. 4 pkt 1-7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie muszą wykazywać, że nie prowadzą w nich działalności rolniczej; ten fakt uznaje sam ustawodawca.

A zatem własność lub posiadanie gospodarstwa rolnego, które obecnie pozostają poza sferą stosunku ubezpieczenia społecznego rolników i są prawnie obojętne przy objęciu ubezpieczeniem, nie mogą mieć także wpływu na wysokość pobieranych świadczeń. Uzyskanie możliwości pobierania pełnego świadczenia może zależeć tylko (i zależy) od zaprzestania działalności rolniczej, zatem właściciele gruntów innych niż wymienione w art. 28 ust. 4 pkt 1-7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników mogą dowodzić, że nie są już rolnikami, gdyż nie prowadzą na nich działalności rolniczej.

W świetle przedstawionych okoliczności, tj. wobec ustalenia, że w spornym okresie ubezpieczony nie prowadził działalności rolniczej, brak jest podstaw do uznania, że nienależnie pobrał część uzupełniającą renty rolniczej i tym samym brak jest podstaw do zwrotu przez niego tej kwoty w myśl art. 138 ust. 1 i 2 pkt 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. art. 52 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Odnosząc się jeszcze do kwestii niezawiadomienia organu rentowego przez ubezpieczonego o podjęciu zatrudnienia przez jego żonę, należy podkreślić, że fakt niezawiadomienia organu rentowego, nie wpływa na ustalenie Sądu, że ubezpieczony nie pobrał nienależnie części uzupełniającej emerytury rolniczej. Z przedstawionych ustaleń Sądu wynika bowiem, że w spornym okresie ubezpieczony ani jego żona nie prowadzili działalności rolniczej, a zatem nie zachodzą podstawy materialnoprawne do zwrotu pobranego świadczenia. Dodać przy tym należy, że fakt opłacania podatku rolnego nie dowodzi automatycznie prowadzenia działalności rolniczej, co uznaje również organ rentowy, który wyłączył wstecznie żonę powoda z tego ubezpieczenia, pomimo opłacania przez nią należności. Opłacanie podatku rolnego jest bowiem obowiązkiem wynikającym z posiadania tytułu własności nieruchomości rolnych.

Jedynie na marginesie należy zauważyć, iż nawet jakby uznać, że wnioskodawca nie mógł wykazywać w procesie braku prowadzenia przez siebie gospodarstwa rolnego, to decyzja KRUS i tak byłaby nieprawidłowa.

Stosownie do treści art. 138 ust 1 pkt 1 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych osoba, która nienależnie pobierała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu, przy czym za nienależnie

pobrane świadczenia w rozumieniu ust 1 uważa się świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności ustania lub zawieszenia prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Cytowany przepis definiuje świadczenie nienależne podlegające zwrotowi, jako m. in. świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Powołany przepis chroni osoby uprawnione, ograniczając uprawnienia KRUS do żądania zwrotu nienależnie wypłaconej emerytury lub renty do sytuacji, gdy osoba taka "była pouczona przez organ rentowy o okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń, a pobierała świadczenia mimo zajścia tych okoliczności". Jako przepis szczególny wymaga on wykładni ścisłej. Rencista ma być w związku z tym pouczony przez organ rentowy. Nie wystarczy więc, że rencista mógł z własnej inicjatywy, sam dowiedzieć się o przesłankach, od których zależy utrata prawa do renty.

Już w wyroku z dnia 26 kwietnia 1980r. II URN 51/80 – OSNCP 1980 z. 10 poz. 202 Sąd Najwyższy stwierdził, że brak pouczenia rencisty o okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń emerytalnych lub rentowych zwalnia go z obowiązku zwrotu świadczeń pobranych mimo istnienia tych okoliczności, choćby nawet mógł powziąć o nich wiadomość z innych źródeł. Obowiązek pouczenia spoczywa na organie rentowym, samo zaś pouczenie powinno być wyczerpujące, zawierające informację o obowiązujących w dniu pouczenia zasadach zawieszalności prawa do świadczeń. Brak pouczenia zwalnia bowiem osobę bezpodstawnie pobierającą świadczenia z obowiązku ich zwrotu.

Również w uzasadnieniu wyroku z dnia 11 stycznia 2005 roku (I UK 136/04 OSNPiUS z 2005 r. nr 16 pozwany. 252) Sąd Najwyższy podkreślił, że pouczenie o okolicznościach, których wystąpienie w przyszłości powoduje brak prawa do świadczeń, nie może odnosić się indywidualnie do pobierającego świadczenie, gdyż nie da się przewidzieć, które z okoliczności przewidzianych w licznych przepisach wystąpią u konkretnego świadczeniobiorcy. W takim sensie wystarczające jest przytoczenie treści przepisów określających te okoliczności. Jednakże pouczenie musi być na tyle zrozumiałe, aby pobierający świadczenie mógł je odnieść do własnej sytuacji. Ponieważ pouczenie dotyczy zmian w stanie faktycznym lub prawnym w stosunku do stanu istniejącego w dacie przyznania świadczenia, pobierający świadczenie musi mieć możliwość skonfrontowania zmian, jakie zaszły w jego przypadku, z treścią pouczenia.

W ocenie Sądu Okręgowego z bezspornego stanu faktycznego wynika jednoznacznie, że organ rentowy nie pouczył bezpośrednio wnioskodawcy, o okolicznościach powodujących zawieszenie prawa do świadczeń, w takiej sytuacji jak w niniejszej sprawie.

Sporne świadczenie zostało odwołującemu się przyznane decyzją z dnia 20 kwietnia 2012 roku od dnia 1 marca 2012 roku do dnia 28 lutego 2013 roku, następnie przedłużono je do 28 lutego 2014 roku . Część uzupełniająca świadczenia została zawieszona w 50% z powodu prowadzenia działalności rolniczej. W pouczeniu zawartym we wskazanej decyzji podano w punkcie 4 zasady zawieszania lub zmniejszania wypłaty części uzupełniającej emerytury-renty. Wymieniono w tym zakresie: jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej – zawieszenie w całości, jeżeli emeryt lub rencista prowadzi działalność rolniczą wraz z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie spełnia warunków do uzyskania emerytury lub renty rolniczej, jeżeli małżonek ten podlega ubezpieczeniu emerytalno – rentowemu z mocy ustawy – zawieszenie części uzupełniającej emerytury lub renty i inne, które nie dotyczą małżonka uprawnionego. Poza tym w punkcie 6 pouczenia zawarto informację, że wnioskodawca jest zobowiązany do powiadomienia organu rentowego w terminie 14 dni o:

- okolicznościach podanych w punkcie 4,
- podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej, jak też pełnieniu służby,

- wysokości osiąganego przychodu,
- każdorazowej podwyżce wysokości wynagrodzenia-dochodu-uposażenia,
- uzyskaniu przez małżonka prawa do emerytury lub renty
- odbywaniu kary pozbawienia wolności,
- pobieraniu emerytury lub renty z innego tytułu – przyznanej przez inny organ,

Kolejna decyzja zawierała identyczne pouczenie.

Inne pouczenie znalazło się w decyzji zmieniającej z dnia 11 grudnia 2012 roku, która w związku ze zmianą przepisów i wprowadzeniem do art. 28 ustępu 11, przyznawała wnioskodawcy prawo do 100% części uzupełniającej od dnia 1 stycznia 2013 roku. W pouczeniu w wymienionej decyzji wskazano jedynie, że zasady zawieszania lub zmniejszania wypłaty części uzupełniającej emerytury-renty rolniczej zostały podane w decyzji przyznającej (pkt 4). Poza tym w punkcie 5 pouczenia zawarto informację, że wnioskodawca jest zobowiązany do powiadomienia organu rentowego w terminie 14 dni o:

- prowadzeniu działalności rolniczej,
- podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej,
- wysokości osiąganego przychodu, a także wysokości osiąganego uposażenia z tytułu służby,
- każdorazowej podwyżce wysokości wynagrodzenia-dochodu-uposażenia,
- okolicznościach podanych w pouczeniach otrzymanych uprzednio decyzji

Kolejne decyzje, pomimo zmiany przepisów, zawierały pouczenie tej samej treści co w pierwszej decyzji z dnia 20 kwietnia 2012 roku.

Dopiero w decyzji z dnia 22 lipca 2014 roku, którą dokonano przeliczenia świadczenia wnioskodawcy od dnia 1 sierpnia 2014 roku, pouczenie uległo zmianie.

W pouczeniu zawartym we wskazanej decyzji podano w punkcie V zasady zawieszania lub zmniejszania wypłaty części uzupełniającej emerytury-renty. Wymieniono w tym zakresie: jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestął prowadzenia działalności rolniczej albo gdy małżonek emeryta lub rencisty, z którym prowadzi działalność rolniczą zostanie wyłączony z ubezpieczenia społecznego rolników – zawieszenie w całości i inne, które nie dotyczą małżonka uprawnionego. Poza tym w punkcie VI pouczenia zawarto informację, że wnioskodawca jest zobowiązany do powiadomienia organu rentowego w terminie 14 dni o:

- podjęciu (zaprzestaniu) zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej albo pozarolniczej działalności gospodarczej i wysokości osiąganego przychodu,
- podjęciu (zaprzestaniu) prowadzenia gospodarstwa rolnego lub działu specjalnego,
- zamiarze osiągnięcia przychodu w wysokości innej niż uprzednio zadeklarowana,
- łącznej kwocie przychodu osiągniętego w roku kalendarzowym w terminie do końca lutego następnego roku,
- pobycie w ponadgminnym domu pomocy społecznej,
- przyznaniu emerytury lub renty przez inny organ rentowy,

- uzyskaniu prawa do emerytury lub renty przez małżonka, z którym prowadzi działalność rolniczą,
- rozwiązaniu umowy dzierżawy lub o upływie terminu, na który umowa dzierżawy została zawarta

Wszystkie kolejne decyzje zawierały identyczne pouczenie.

W ocenie Sądu powyższe pouczenia nie odnosiły się wprost do sytuacji wnioskodawcy. Zgodnie z treścią wskazanego wyżej art. 138 Ustawy organ rentowy ma obowiązek pouczenia ubezpieczonego, natomiast nie może ponosić odpowiedzialności za jego działania bądź zaniechania, jeżeli pouczenie zostało dokonane i jest zrozumiałe. Trzeba podkreślić, iż organ rentowy w wymienionych pouczeniach ani razu nie wskazał wprost na skutki podjęcia działalności zarobkowej przez małżonkę odwołującego się. Samo wskazanie, że świadczenie podlega zawieszeniu, „jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej – zawieszenie w całości, jeżeli emeryt lub rencista prowadzi działalność rolniczą wraz z małżonkiem, który nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie spełnia warunków do uzyskania emerytury lub renty rolniczej, jeżeli małżonek ten podlega ubezpieczeniu emerytalno – rentowemu z mocy ustawy” (w pierwszych pouczeniach aż do 2014 roku) czy że „jeżeli emeryt lub rencista nie zaprzestał prowadzenia działalności rolniczej albo gdy małżonek emeryta lub rencisty, z którym prowadzi działalność rolniczą zostanie wyłączony z ubezpieczenia społecznego rolników” (po raz pierwszy pojawiająca się informacja w pouczeniu do decyzji z dnia 22 lipca 2014 roku) nie jest wystarczające. Pouczenie nie zawiera bowiem żadnych informacji w jakich sytuacjach może nastąpić wyłączenie z ubezpieczenia społecznego rolników współmałżonka. A zatem przy takim brzmieniu pouczenia trudno wymagać od skarżącego, żeby wiedział, iż po podjęciu zatrudnienia przez żonę winien poinformować o tym KRUS.

Zwłaszcza, że organ rentowy nie wskazał również, w wymienionych enumeratywnie sytuacjach, że wnioskodawca ma obowiązek powiadomić organ rentowy o podjęciu zatrudnienia przez małżonkę. Jest to o tyle zadziwiające, że organ rentowy wskazał jasno, iż uprawniony ma obowiązek poinformowania KRUS o uzyskaniu prawa do emerytury lub renty przez małżonka, nie zadał sobie natomiast trudu, żeby wskazać w tym wyliczeniu również konieczność poinformowania o podjęciu zatrudnienia przez małżonka (w tym za granicą).

Ważnym jest również, że treść pouczenia, pomimo zmiany obowiązujących przepisów, nie uległa zmianie aż do daty wydania decyzji z dnia 22 lipca 2014 roku, gdzie po raz pierwszy pojawiła się inna informacja w pouczeniu, jednakże nadal na tyle nieczytelna, że w żaden sposób skarżący nie mógł jej zastosować do swojej sytuacji.

Jeszcze raz należy podkreślić, że to organ rentowy jest zobowiązany w sposób jasny dokonać pouczenia, tak aby osoba uprawniona wiedziała kiedy pobiera nienależne świadczenie, w jakich sytuacjach, a tym samym o jakich okolicznościach winna powiadomić organ rentowy. Trudno przy tak brzmiących pouczeniach wymagać od 68 letniego wnioskodawcy, aby z powołanych pouczeń zrozumiał, że ma powiadomić KRUS o podjęciu zatrudnienia przez małżonkę, a zwłaszcza o podjęciu takiego zatrudnienia poza granicami kraju. Z pouczenia nie wynika również w żaden sposób, że praca poza granicami kraju również powoduje wyłączenie z ubezpieczenia społecznego rolników. De facto skarżący dowiedział się o nieprawidłowości pobierania świadczenia, nie z pouczeń zawartych w decyzjach wydawanych w spornym okresie, które w przedmiotowym zakresie są kompletnie niezrozumiałe, ale dopiero z decyzji KRUS z 29 grudnia 2017 roku o wyłączeniu żony wstecznie od 1 marca 2013 roku z ubezpieczeń społecznych rolników.

Takie pouczenia jak przytoczone, w spornym problemie merytorycznym, zawierają poważne wątpliwości interpretacyjne i nie są wystarczające. Należy zauważyć, że organ rentowy nawet nie powołał obowiązującego w tym zakresie przepisu. W ocenie Sądu Okręgowego powołane pouczenia, w stosunku do problemu prawa materialnego w niniejszej sprawie, nie są na tyle zrozumiałe, aby pobierający świadczenie mógł je odnieść do własnej sytuacji. Pouczenie powinno dotyczyć zmian w stanie faktycznym lub prawnym w stosunku do stanu istniejącego w dacie przyznania świadczenia. W tym stanie faktycznym, pobierający świadczenie w przedmiotowej sprawie, nie miał możliwości skonfrontowania zmian, jakie zaszły w jego przypadku, z treścią pouczenia.

W kontekście takiej treści pouczenia stanowisko, iż wnioskodawca nie wiedział o tym, że świadczenie uzupełniające mu nie przysługuje w przypadku podjęcia zatrudnienia za granicą przez małżonkę, jest jak najbardziej zrozumiałe.

Na tle obowiązujących przepisów prawa i powyższych rozważań nie sposób więc twierdzić, jak to czyni organ rentowy w przedmiotowej sprawie, że dokonał on prawidłowego pouczenia wnioskodawcy. Faktycznie wnioskodawca w żadnym momencie pobierania świadczenia rentowego nie został w sposób prawidłowy pouczony przez organ rentowy o wszystkich okolicznościach powodujących zawieszenie prawa do świadczeń, jak również o tym, że winien powiadomić organ rentowy o podjęciu zatrudnienia przez małżonkę.

Tym samym brak prawidłowego pouczenia wnioskodawcy, w świetle brzmienia art. 138 Ustawy, zwalnia go z obowiązku zwrotu świadczeń pobranych .

W świetle powołanych okoliczności, odwołanie zasługiwało na uwzględnienie i na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję i orzekł jak w sentencji.

O zwrocie kosztów zastępstwa procesowego Sąd orzekł na podstawie art. 98 kpc i § 9 ust 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2018.265 ze zm.).